

GRONINGER DICHTER LIET ZELF HOREN WAT HIJ VOELDE

Jòkkob was eem hier

GRONINGEN - Een merkwaardige ervaring eigenlijk. Iets in dialect, dat je naar mijn idee alleen maar dáárin gezegd zuiver kunt aanvoelen, letterlijk horen vertalen van het Gronings in het Nederlands: „Woord doe bist mien raive. Dat is: woord, jij bent mijn materiaal”. Doet zoiets geen afbreuk aan de waarde van een gedicht? Ook al is het de maker zelf, die de tekstverklaring doet?

Dat is dr. Jaap Meijer (Saul van Messel), die vol overtuiging zijn joodse gedichten „uitlegt” aan jongere leden van een generatie, die het leidende, ik zou haast zeggen: lijdende, thema in zijn werk zelf niet bewust aan lijf en ziel ervaren heeft. Het alleen van horen zeggen kent. Van de ouders thuis. Uit de geschiedenis mischien. En van het lezen van Saul van Messels bundels natuurlijk.

Het aanvoelingsvermogen van de leerlingen van het Groninger Praedinius-gymnasium is blijkbaar toch van dien aard, dat ze het werk van Van Messel als treffend ervaren. Ze kozen het namelijk als onderwerp van een schoolonderzoek in hun pakket Nederlands.

Daar hoort een streektaal zonder meer in thuis, aldus meent hun docent Harm Schepers met grote stelligheid. Als geboren Drent weet hij waarover hij praat, in het Grunnens trouwens. Niet uit overwegingen van nostalgie. Gewoon omdat je in een streektaal iets kunt vertellen.

Dat kwam Jaap Meijer dus doen in een klaslokaal, waar de wandversiering wel in de laatste plaats aan een les Nederlands deed denken. Muziek-affiches; op het bord met grote krijtletters het woord „HALL” en terzijde het visitekaartje van een graffiti-fan: „Winston was here”. Daar mocht dus nu „Jòkkob” aan worden toegevoegd... Daar was hij eindelijk weer eens in het Noorden zichtbaar, om

6.41 uur afgereisd per trein vanuit Heemstede, waar hij rustig („op afstand”) woont. Even op bezoek bij de „ferne geliebte”, het Groningerland.

LAATSTE INDIAAN

Het dialect van deze provincie: een taal, die eigenlijk niet bestaat, aldus Meijer, maar waarvoor het woord is te vechten, net als de laatste indiaan („Zo voel ik mij”) dat doet voor het behoud van zijn meest geliefde cultuurgoed. Op zijn 55e begon Meijer als Saul van Messel pas te dichten in het dialect van zijn Winschoter jeugd, om toen pas goed te kunnen zeggen wat hij toch altijd al voelde. Hij denkt in het Hebreeuws, spreekt in zorgvuldig geformuleerd Nederlands, dicht in het Gronings. Antwoord op een „goede vraag” uit de klas.

Hij legt het dus uit. Hoe hij in zijn werk Groningen abstract te lijf ging.

*laand zunder jeuden
ik heb die van neudn
k schrief mit dōpkas om vin
gers
om gedichtn te reudn.
(uit „Groningen”)*

Jaap Meijer wil zich nu niet bezeren aan het spreken over het joodse volk. En over het anti-semitisme, waarover hij een voor zijn manier van spreken typerend citaat lanceert: „Anti-semitisme, dat is een hekel hebben aan joden, méér dan strikt noodzakelijk is”. Om even te glimlachen. Maar wèl wrang. Het joodse volk: dat is een hoofdstuk apart en hij heeft daar ook een aparte kijk op. Goed voor een volgende spreekbeurt op school mischien, over joden in Stad en Lande, gelardeerd met volksverhalen. Geen Groningse gedichten dan. Die zijn nu actueel. „Willen jullie eerst vragen? Nee? Eerst veurlezen”.

Hoe merkwaardig ook, dat Groninger gedichten nooit op muziek zijn gezet. „En dat, terwijl we toch een componist van het gehalte Cornelis Dop-

per hebben gehad. Geboren op Knoal ook nog. Een zangeres als Julia Culp bovendien, geboren in Groningen. In de Folkestraat”.

De musische balladen en de volksliederen van Brahms, vertolkt door Dietrich Fischer Dieskau of Elisabeth Schwarzkopf, spreken hem ook ten zeerste aan. Vocale herscheppers van formaat. Meijer kan zelf eigenlijk ook een beetje aanspraak maken op dat predicaat, als hij een gedicht over Termunterzijl en „De tuindoorn” van J.C. Bloem in zijn eigen Hebreeuwse vertaling voorleest. Merkwaardig: ritme en klank zijn bewaard gebleven. Heel knap eigenlijk.

TYPISCH

Veurlezen van een op stencil verstrekte keuze uit zijn Groningse gedichten dus, met Nederlandse tekstverklaring, onder andere van een woord als „mommelkemouer”. Jaap

Meijer doet dat met beelden imiteren van de tandeloze mond van de koksioanse buurvrouw Immegie Veldkamp (uit „Ongeneesek”). Die dingen blijven iemand levenslang bij, net als een bepaalde geur in de herinnering blijft hangen: „rokstoe nog zo staark”.

Zo'n zinsnede ook als „hou haistoe ook weer”. Geen stoplap voor de dichter in het gedicht „sight-seeing” (uit „inkele raais”), maar een inhoudelijk „typisch” Gronings gezegde. Dat vindt hij ook van de kreet van herkenning van een oude vriend, die een tijdlang met vorsende blik achter de dichter, even terug in diens oude woonplaats, had aangelopen en eindelijk „wizze” was van de identiteit van de man tegenover hem: „Jòkkob doe bist!”

Daaraan ontkom je toch niet, aandie confrontatie met het verleden. Nieuwe gedichten over dat thema blijven maar komen, al heeft Jaap Meijer nu al, in nog geen 25 jaren, een 40-tal grote en kleine bundels als joods dichter het licht doen zien. De volgende „vaarregel” ligt hem al op de lippen, als „première” voor deze klas

*woorden van verdrait
wel wèlt joe
wel spelt joe
wel telt joe*

En dan deze:

*woar blijft
laand van gelok
woar doe nait bist
moar ik die mok.*

Met prompte excuses van de dichter aan het adres van de „toehoorder” (achter in de klas) Siemon Reker. Volgens diens recente spellingsregels moet het laatste woord immers „moak” zijn. Maar Jaap Meijer hoort en schrijft zien taal van vroeger op zijn eigen manier.

Hier dan ook maar excuses

...een goede vraag...

...en wèl dij vuilt doe taal zo smui...

foto's: Anne Marie Kamp

mijnerzijds voor het feit, dat ik op de allerachterste bank de laatstgenoemde twee (nog niet in officiële druk verschenen) „vaarregels” heb opgeschreven. Er was alle gelegenheid voor, want de dichter legde ze geduldig uit in het Nederlands.

Je moet ze wel zeggen en horen in het Gronings om aan te kunnen voelen, wat er in werkelijkheid achter schuil gaat:

Piene

*doe smuie taal
in t zaacht gedicht
wèl dij dien
haarde noagels zugt*

*en wèl dij vuilt
doe taal zo smui
hou zeerstoe dust
as ik die spui.*

(uit „Ongeneesek”)

Daarom voelde ik mij achter in de klas als één van de oudste „leerlingen” tijdens de les dan ook geïnspireerd tot een wederwoord op rijm, gewrocht op een kladblaadje:

*drij regels mor en t ol ver
drait
bringt dichter hail dichtbie
hou zol zo'n man nou waiten
dat zulfde troanen hom en
mie
noa vaarde in de ogen schai
ten?*

Een regel teveel, helaas. Maar ik heb dan ook niet het echte talent als „raive” van de „vaarregel-dichter” Jaap Meijer. Ik ben alleen in staat hem aan te voelen: „Lees het later maar eens”. Hij vouwde het hem toegestoken briefje echter open. „Een kedootje mout je vot openmoaken”, zei hij. Ik had de eer aan hem te merken, dat hij het inderdaad ook een kedootje vond.